

PROGRAMMATIE BEROEPSGERICHT EN TECHNISCH SECUNDAIR ONDERWIJS '24-'25 – DUAAL EN NIET-DUAAL

Advies van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen, Wetstraat 34-36, 1040 Brussel

W www.serv.be – T +32 2 209 01 11 – E info@serv.be

Adviesvraag	Programmatieaanvragen van het gewoon voltijds secundair onderwijs van de tweede graad en derde graad voor arbeidsmarkt en dubbele finaliteit, duale structuuronderdelen in het gewoon voltijds secundair onderwijs en het buitengewoon secundair onderwijs /schooljaar 2024-2025
Adviesvrager	Ben Weyts - Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand
Ontvangst adviesvraag	11 december 2023
Decretale opdracht	SERV-decreet 7 mei 2004 art. 11 (overlegfunctie)
Goedkeuring raad	19 februari 2024
Contactpersoon	Mieke Valcke mvalcke@serv.be

De heer Ben WEYTS

Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand

Kreupelenstraat 2

B-1000 Brussel

Advies Programmatie secundair onderwijs 2de en 3de graad – schooljaar 2024-2025

Mijnheer de minister

De SERV bezorgt u hierbij zijn advies over de programmatieaanvragen in het secundair onderwijs voor het schooljaar 2024-2025 in de 2de en 3de graad van de dubbele en arbeidsmarktfinaliteit, duaal (waaronder ook BuSO) en niet-duaal.

Bij de 71 aanvragen voor de 2de graad zijn er weinig bemerkingen van sectoren, de globale appreciatie is vrij positief. In de 3de graad niet-duaal is er een positieve appreciatie voor 32 van de 52 programmatieaanvragen; 20 aanvragen uit het studiedomein Sport en Kunst & Creatie blijven zonder advies. Voor de 2de en 3de graad duaal krijgen 124 (85%) van de 145 aanvragen een positief advies.

Opvallend is uiteraard het veel kleiner aantal programmatieaanvragen waarover geadviseerd moet worden, het gevolg van OD XXXIII dat de vrije programmatie uitbreidt vanaf het schooljaar '24-'25. Door de uitbreiding van de vrije programmatie is het voor arbeidsmarktpartners moeilijker om brede uitspraken te doen over of het aanbod voldoende en/of haalbaar is (aanbod leerwerkplekken). De SERV vraagt een minder administratief maar meer dynamisch proces voor gedragen programmatie in het beroepsgericht en technisch onderwijs in Vlaanderen.

Er is geen volledig zicht op het Vlaams onderwijsaanbod. De problematiek van tekorten in aanbod of dat bestaande studierichtingen niet langer worden aangeboden in regio's waar er grote vraag is naar die profielen, blijft zeker bestaan en kan nog toenemen wanneer onder andere de 7de jaren onder druk komen te staan.

Hoogachtend

Pieter Kerremans
administrateur-generaal

Danny Van Assche
voorzitter

Inhoud

Krachtlijnen	5
Advies	7
1. Aanbevelingen voor onderwijsprogrammatie	8
1.1 Ga voor dynamiek: voer dynamisch programmatieoverleg in voor minder planlast en meer gedragenheid	8
1.2 Ga voor samenwerking: stimuleer co-creatie in onderwijs en tussen onderwijs en werk voor maatschappelijk relevant onderwijsaanbod	9
1.3 Ga voor transparantie: monitor onderwijsaanbod en instroom op basis van de matrix secundair onderwijs en grijp in bij scheeftrekkingen	9
2. Programmatie 2de graad	10
2.1 Aantal aanvragen in vrije val door vrije programmatie	10
2.2 Weinig bemerkingen bij aanvragen voor de 2de graad	11
3. Programmatie 3de graad niet-Duaal	12
3.1 Situering en analyse programmatieaanvragen	12
3.2 Programmatieaanvragen 24-25 krijgen een positief advies	13
4. Programmatie Duaal 2 ^{de} en 3 ^{de} graad, gewoon en buitengewoon secundair onderwijs	15
4.1 Toelichting bij programmatie-aanvragen dual '24-'25	15
4.2 Overwegend positief advies maar geen sluitend aanbod	17
Bijlage	20
Programmatietekorten Duale opleidingen	20
Matrix secundair onderwijs	26

Krachtlijnen

Door de **uitbreiding van de vrije programmatie** voor scholen werden aanzienlijk minder programmatieaanvragen ingediend. De SERV trachtte in vorige adviezen meer globale uitspraken te doen over onderwijsprogrammatie in Vlaanderen. De programmatieaanvragen maken echter maar een beperkt aandeel meer uit van het potentieel onderwijsaanbod wat **conclusies en aanbevelingen bemoeilijkt**. Het is wachten op de melding van de scholen op 1 april om een globaler zicht te krijgen op het onderwijsaanbod voor volgend schooljaar.

Het beperkt aantal programmatieaanvragen wijst er op dat scholen **maar beperkt uitbreiden qua studiedomeinen en onderwijsvormen die ze aanbieden**. Dit kan een indicatie kan zijn dat de uitbouw van domeinscholen (waarvoor alle onderwijsvormen moeten worden aangeboden) niet leeft op het terrein.

Programmatieaanvragen voor **de 2e graad kunnen in de toekomst, mits voldoende leerlingen, leiden tot interessante instroom** in de 3de graad en op de sectorale arbeidsmarkt. De SERV brengt een globaal positief advies (dus niet per individuele aanvraag) uit over de aanvragen voor de 2de graad.

De **programmatie in de 3de graad kan een deel van het antwoord zijn op de krapte op de arbeidsmarkt**. 32 van de 52 programmatieaanvragen voor de 3de graad krijgen een positief advies. 20 aanvragen blijven zonder advies, in de studiedomeinen Sport en Kunst en Creatie, omdat er geen directe link is met de paritaire sectorfondsen of sectorfederaties.

84% van de 145 programmatieaanvragen voor **Duaal Leren** in het gewoon secundair onderwijs krijgt een positief advies, net als de 7 aanvragen voor het buitengewoon secundair onderwijs. Enkele sectoren signaleren **aanzienlijke tekorten in programmatie**: de bouwsector, de sector van de elektriciens en de houtsector. Ze wijzen ook op de grote bereidheid van ondernemingen om jongeren een leerwerkplek aan te bieden.

De SERV doet **drie aanbevelingen voor een aantrekkelijk en maatschappelijk relevant onderwijsaanbod in het beroepsgericht en technisch onderwijs:**

- **Ga voor dynamiek.** Voer in de volgende legislatuur een dynamisch programmatieoverleg in dat mikt op minder planlast en meer gedragenheid.
- **Ga voor samenwerking.** Stimuleer verregaande co-creatie tussen onderwijsverstrekkers onderling en tussen onderwijs- en werkpartners voor een maatschappelijk relevant onderwijsaanbod.
- **Ga voor transparantie.** Monitor het onderwijsaanbod en de instroom op basis van de matrix secundair onderwijs en grijp in bij scheeftrekkingen.

Advies

De SERV brengt advies uit over de programmatieaanvragen in de 2de en 3de graad van de dubbele en de arbeidsmarktfinaliteit, duaal en niet-duaal. De SERV adviseert vanuit een arbeidsmarktperspectief met oog voor aantrekkelijke en toekomstgerichte opleidingen voor leerlingen en ouders. De SERV vraagt daartoe een advies aan de sectorale sociale partners vertegenwoordigd in de sectorale partnerschappen duaal leren. Zij zijn goed vertrouwd met het onderwijsaanbod en/of met de scholen en uiteraard ook met de realiteit van de arbeidsmarkt. Zij hanteren volgende criteria bij hun appreciatie:

- reeds voldoende opleidingsaanbod in de regio;
- onvoldoende potentiële stageplaatsen in de regio;
- onvoldoende tewerkstellingskansen na opleiding;
- onvoldoende voorbereiding getroffen door de school qua materiële infrastructuur en/of leermiddelen.

De SERV dankt de sectorale opleidingsfondsen voor hun gewaardeerde medewerking aan dit advies. De SERV dankt ook DWSE voor zijn praktische en inhoudelijke ondersteuning en Agodi voor de technische ondersteuning.

De SERV geeft:

- drie aanbevelingen voor een aantrekkelijke onderwijsprogrammatie die perspectief biedt aan schoolverlaters;
- een kort globaal advies voor de aanvragen voor opleidingen van de 2de graad;
- een advies per aanvraag voor
 - de 3de graad gewoon voltijds niet-duaal, voor het advies per programmatieaanvraag zie de [Annex programmatie 2024-2025 3de graad niet-duaal](#);
 - het gewoon en buitengewoon voltijds duaal, voor het advies per programmatieaanvraag zie de [Annex programmatie 2024-2025 3de graad duaal](#).

1. Aanbevelingen voor onderwijsprogrammatische

De SERV geeft drie aanbevelingen over programmatische en onderwijsaanbod: dynamisch programmatischeoverleg invoeren, co-creatie tussen onderwijs en werk stimuleren en het monitoren van het aanbod.

ODXXIII wijzigt de programmatischeprocedures grondig. Voor volgend schooljaar is er bijkomende vrije programmatische voor de structuuronderdelen van de 2de en 3de graad als de aanbieder reeds opleidingen aanbiedt binnen het domein en binnen de onderwijsvorm. De grote daling in het aantal aanvragen voor schooljaar 2024-2025 is daaraan te wijten. Voor de programmatische binnen domein en onderwijsvorm is er een meldingsplicht, de deadline hiervoor is 1 april 2024. Het beperkt aantal programmatischeaanvragen wijst er op dat scholen maar beperkt uitbreiden qua studiedomeinen en onderwijsvormen die ze aanbieden. De SERV meent dat dit een indicatie kan zijn dat de uitbouw van domeinscholen (waarvoor alle onderwijsvormen moeten worden aangeboden) niet leeft op het terrein.

Voor een volledig beeld van het effectief aanbod moet rekening gehouden worden met eerdere concordanties, nieuwe vrije programmatische, met wat daadwerkelijk ingericht wordt. Een gebruiksvriendelijk overzicht van het onderwijsaanbod in het beroepsgericht en technisch secundair onderwijs is niet direct voorhanden.

1.1 Ga voor dynamiek: voer dynamisch programmatischeoverleg in voor minder planlast en meer gedragenheid

Dat de SERV samen met de sectoren kan adviseren over de beroepsgerichte en technische studierichtingen in het secundair onderwijs hebben de Vlaamse sociale partners altijd hoog ingeschat. Het advies biedt gelegenheid om bezorgdheden van sectoren over het onderwijsaanbod onder de aandacht te brengen. De SERV vraagt dat de onderwijsadministratie en/of de scholen ook gericht advies vragen aan sectoren wanneer zij overwegen opleidingen uit hun aanbod te schrappen. Mits samenwerking kunnen economisch relevante en aantrekkelijke beroepsgerichte en technische opleidingen mogelijks wel in stand gehouden worden en leefbaar blijken.

Omdat er in het algemeen steevast een tekort is aan technisch en beroepsgericht onderwijsaanbod, kunnen de programmatischeaanvragen jaar na jaar voor meer dan 80% rekenen op goedkeuring, dat is ook voor deze programmatische ronde het geval (bij dual). De SERV vraagt dat er meer rekening wordt gehouden met kritische bemerkingen bij aanvragen of met vragen naar extra programmatische van sectoren. Het aanbod in het beroepsgericht en technisch secundair onderwijs is in sommige regio's te weinig een deel van de oplossing voor de krapte aan geschoold personeel.

Vlaanderen zit midden in transitie op vlak van o.a. duurzaam bouwen, duurzame mobiliteit en duurzame energie. De SERV vraagt dat bvb. op provinciaal niveau onderwijsinstellingen en sectoren (sectorfederaties en paritaire sectorfondsen) overleggen over gebiedsdekkende

onderwijsprogrammatie die interessant onderwijs voor en kwalificatie- en tewerkstellingskansen biedt aan jongeren én perspectief biedt op instroom aan ondernemingen.

1.2 Ga voor samenwerking: stimuleer co-creatie in onderwijs en tussen onderwijs en werk voor maatschappelijk relevant onderwijsaanbod

Kwalitatief technisch en beroepsgericht onderwijs kan nog veel meer dan vandaag een gedeelde opdracht en verantwoordelijkheid zijn. De SERV vraagt dat in systematisch overleg en contacten tussen onderwijs- en werkpartners ook en vooral samenwerking en co-creatie op de agenda staat met als doel het haalbaar maken van een brede en minder evidente programmatie. Deze samenwerking omvat het delen van expertise, samen cursussen ontwikkelen, materiaal en infrastructuur delen, kwalitatieve stageplaatsen vastleggen en professionalisering van vakleraren en mentoren.

Zeker wat Duaal Leren betreft, vraagt de SERV dat programmatie een zaak van het onderwijs en van de arbeidsmarkt samen is, dat kan onder andere via de sectorale partnerschappen. Het stelsel staat en valt immers met de beschikbaarheid van kwalitatieve leerwerkplekken maar ook met de mate waarin ondernemingen hun enthousiasme en kennis kunnen delen met jongeren die ze willen opleiding. Door een goed zicht te hebben op de programmatieplannen van scholen kunnen sectoren gerichte ondersteuning bieden.

De SERV vraagt dat elke actor de rol kan spelen die hem/haar is toebedeeld. Van de sectorfondsen wordt verwacht dat zij in het kader van de sectorconvenants en de duale addenda bij het sectorconvenant, bijdragen aan kwalitatief (duaal) onderwijs. De cijfers van de sector elektriciteit en mechanica (pag. 18) maken alvast duidelijk dat er heel veel bereidheid is bij en inspanningen gebeuren door sectorfederaties, sectorfondsen en ondernemingen om kwalitatieve leerwerkplekken aan te bieden en aantrekkelijk onderwijs te ondersteunen.

1.3 Ga voor transparantie: monitor onderwijsaanbod en instroom op basis van de matrix secundair onderwijs en grijp in bij scheeftrekkingen

De matrix secundair bepaalt in principe het aanbod maar het is noodzakelijk dat de matrix bewaakt wordt. Niet alle opleidingen die opgenomen zijn in de matrix moeten aangeboden worden door de scholen, zij bepalen zelf wat ze aanbieden. De SERV vraagt dat in de evaluatie van de modernisering (o.a. screening van de actualiteitswaarde) van het secundair onderwijs de mate waarin het aanbod de matrix omvat een belangrijk criterium is en dat dat in overleg heroverwogen en bijgestuurd kan worden (bv. in BSO minder kantooradministratie en meer elektrotechniek).

Op dit moment blijft informatie over het onderwijsaanbod in het secundair onderwijs Vlaanderenbreed eerder versnipperd. De SERV vraagt duidelijke communicatie over de vrije

programmatie die gemeld moet worden op 1 april 2024, zodat sectoren goed geïnformeerd zijn om hun rol te kunnen opnemen.

De SERV vraagt in het bijzonder aandacht en zorg voor de 7de jaren. De combinatie van de leerlingennorm van 5 leerlingen en de diplomering van leerlingen na het 2de jaar van de 3de graad in de arbeidsmarktgerichte opleidingen zorgt voor ongerustheid over instroom en leefbaarheid bij technische scholen en sectoren (zeker voor het duale aanbod). Een telling van leerlingen op basis van een cluster van opleidingen (bvb. de cluster hout) kan er voor zorgen dat nicheopleidingen en hun waardevolle leerwerkplekken niet verloren gaan. Een versterking van de kwaliteit en aantrekkelijkheid van de 7de jaren moet er mee voor zorgen dat jongeren bewust kiezen voor een specialisatie- of verbredingsjaar. Wie een 7de jaar doet, komt met meer maturiteit en praktijkervaring op de arbeidsmarkt en dat heeft effect op tewerkstellingskansen (zie pag. 17).

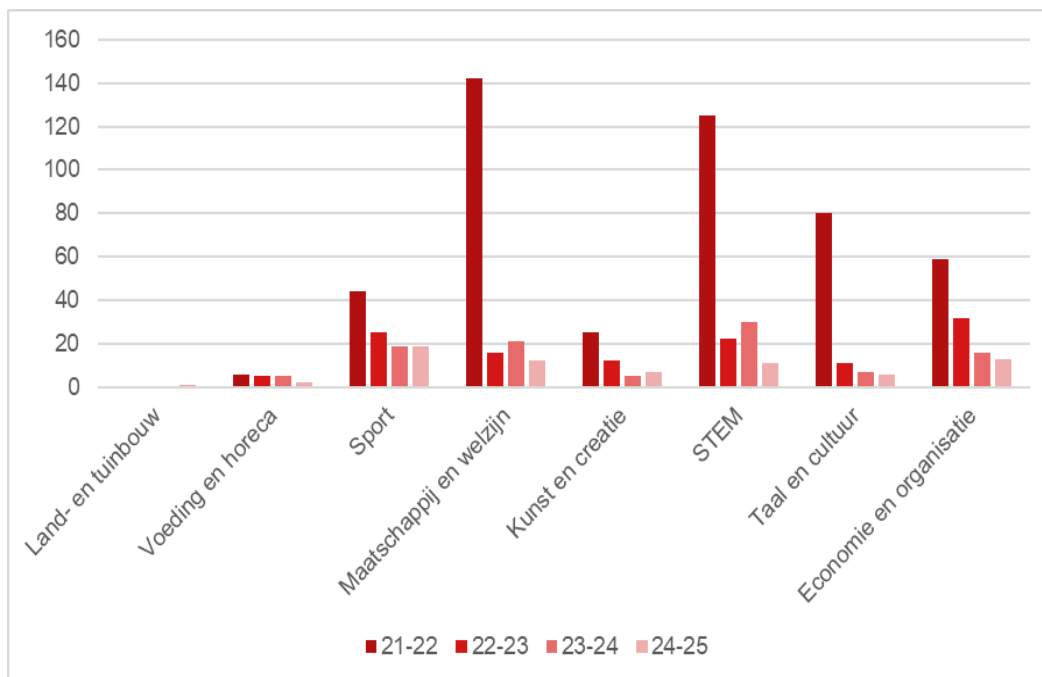
2. Programmatie 2de graad

De SERV hanteert jaar na jaar dezelfde werkwijze. De sectorale sociale partners (vertegenwoordigd in de sectorale partnerschappen Duaal Leren¹) geven hun algemene appreciatie voor alle programmatieaanvragen in de voor de sector relevante studiedomeinen. De SERV ziet af van een advies per programmatieaanvraag omdat niet voor alle sectoren het verband tussen opleidingen in de 2de graad en beroepen in een sector eenduidig is en er geen één op één relatie is met een opleiding in de 2de graad en een bepaalde sector.

2.1 Aantal aanvragen in vrije val door vrije programmatie

De SERV heeft 71 programmatieaanvragen ontvangen voor opleidingen in de 2de graad in de arbeidsmarkt- en dubbele finaliteit. Een belangrijke wijziging in de regelgeving voor volgend schooljaar is dat er bijkomend vrije programmatie is voor de structuuronderdelen 2de graad als de aanbieder reeds opleidingen aanbiedt binnen het domein en binnen de onderwijsvorm. De daling in het aantal aanvragen voor schooljaar 2024-2025 is daaraan te wijten. Opvallend is dat de meeste aanvragen voor de 2de graad voor volgend schooljaar zich situeren binnen het studiedomein Sport.

¹ Voor de programmatie-aanvragen die niet onder een sectoraal partnerschap vallen, is advies gevraagd aan Logos (goederenvervoer duaal), OCS (schoonmaker duaal), Ani-zoo (dierenzorg duaal), Fonds voor de diamantnijverheid (Geautomatiseerde diamantbewerking en kwaliteitsanalist duaal), KUFB (Florist duaal), e.a. .

Figuur 1: Programmatieaanvragen 2de graad volgens studiedomein

2.2 Weinig bemerkingen bij aanvragen voor de 2de graad

De SERV brengt een positief globaal advies uit over de 71 programmatieaanvragen 2024-2025 voor de 2de graad (niet per individuele aanvraag).

Programmatie in de 2e graad kan leiden tot interessante instroom in de duale en gewoon voltijdse opleidingen van de 3de graad en op de sectorale arbeidsmarkt. De sociale partners uit de sectorfondsen staan globaal positief tegenover de aanvragen en/of geven tekorten aan:

- de **social profit en de lokale besturen** (de sectorfondsen VIVO en Diverscity) geven een positieve appreciatie aan alle aanvragen voor de opleidingen in de 2de graad Maatschappij en welzijn TSO en in de 2de graad Zorg en welzijn BSO;
- de **internationale handel** (het sectorfonds LOGOS) ondersteunt de opleiding in de 2de graad dubbele finaliteit Bedrijf en organisatie. Via deze weg hoopt het sectorfonds op een positieve instroom in de nieuwe 3de graad Internationale handel en logistiek;
- de **houtsector** (het sectorfonds Woodwize) heeft geen bezwaar tegen de programmatie van de opleiding Decor en etalage in de 2de graad arbeidsmarktfinaliteit en in de 3de graad. Het kan echter niet dat daar bovenop een 7de jaar Decor- en standenbouw wordt geplaatst aangezien deze leerlingen helemaal geen houtbewerking hebben gezien in de voorafgaande jaren.
- de **sector van de elektriciens** (het sectorfonds Volta) betreurt dat er geen enkele aanvraag werd ingediend voor de 2de graad elektrotechnieken (dubbele finaliteit) en slechts één aanvraag voor elektriciteit (arbeidsmarktfinaliteit). Beide richtingen bieden jongeren reële kansen op de arbeidsmarkt, daar bijna alle beroepen in de sector knelpuntberoepen zijn;

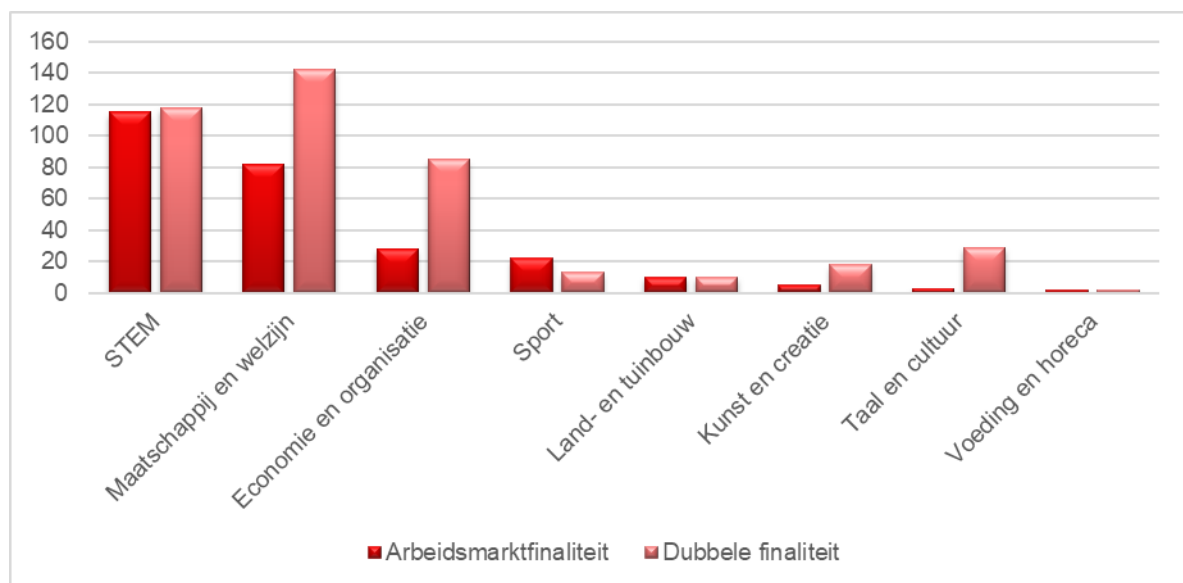
- de **textielsector** (het sectorfonds COBOT) stelt vast dat er enkel een programmatieaanvraag is voor de opleiding in de 2de graad Textielproductietechnieken TSO in West-Vlaanderen en acht het wenselijk dat deze opleiding ook in Oost-Vlaanderen wordt ingericht.

3. Programmatie 3de graad niet-Duaal

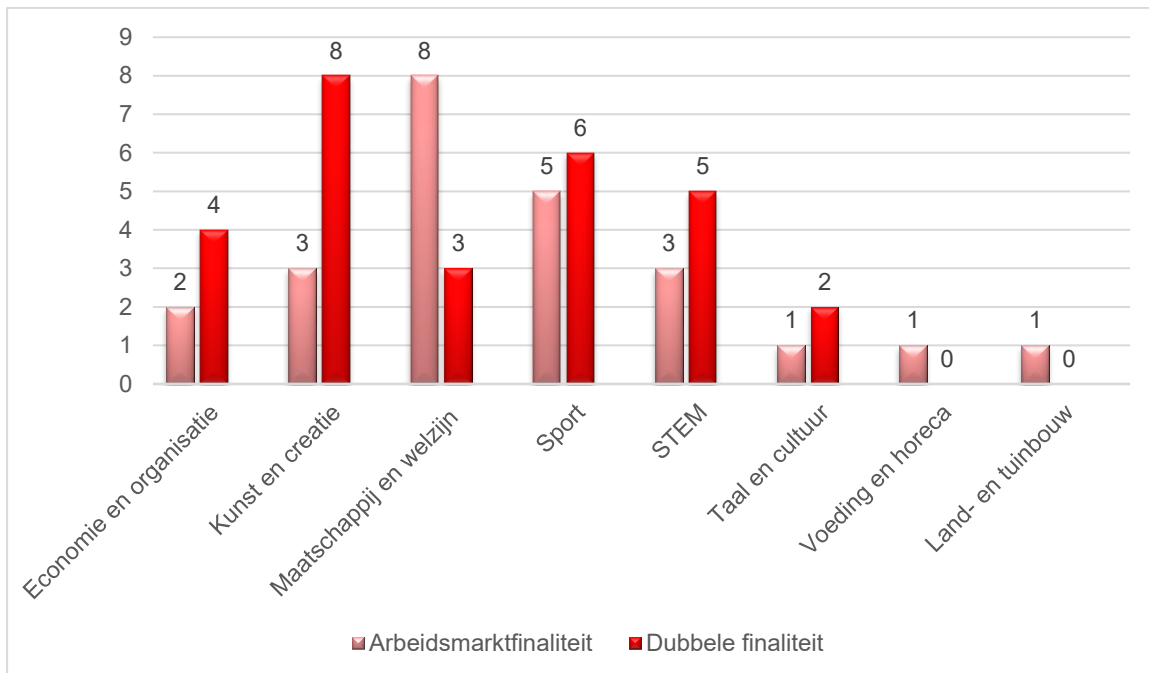
De sectoren gaven voor de niet-duale opleidingen in de 3de graad hun appreciatie per programmatieaanvraag in de voor de sector relevante studiedomeinen (zie de Annex bij dit advies voor het advies per individuele programmatieaanvraag).

3.1 Situering en analyse programmatieaanvragen

Vorig jaar werden nog 680 programmatieaanvragen ingediend voor de 3de graad, dit jaar slechts 52 door toedoen van de uitbreiding van de vrije programmatie.

Figuur 2: Programmatieaanvragen 3de graad volgens studiedomein en finaliteit schooljaar 2023-2024

Figuur 3: Programmatieaanvragen 3de graad volgens studiedomein en finaliteit schooljaar 2024-2025

In vergelijking met vorig schooljaar zijn er in verhouding opvallend veel aanvragen voor sport (1 op 5). Scholen die het studiedomein sport nog niet aanboden, willen dat nu wel gaan doen of ze breiden bestaand aanbod uit (naar BSO of naar TSO). Sport is populair bij leerlingen (jongens)². Uit cijfers van VDAB blijkt dat in 2022 667 leerlingen uitstroomden uit LO TSO3 waarvan na één jaar nog 33 werkzoekend waren (4,9% i.v.m. 6% over alle TSO3 opleidingen). Uit de arbeidsmarktfinaliteit (5 van de 11 aanvragen voor sport) stroomden in 2022 3 leerlingen uit, waarvan 1 nog werkloos na één jaar.³ De TSO-opleidingen scoren redelijk op vlak van arbeidsmarktkansen, maar dat kan wijzigen met veel extra instroom.

3.2 Programmatieaanvragen 24-25 krijgen een positief advies

32 van de 52 programmatieaanvragen voor de 3de graad, krijgen een positief advies van de sectoren. Er is veel vraag naar afgestudeerden met deze profielen op de arbeidsmarkt. 20 aanvragen voor Sport en Kunst & Creatie blijven zonder advies.

Sectorale adviezen

62% van de 52 aanvragen voor het gewoon voltijds in de 3de graad krijgen een positief advies. 38% of 20 aanvragen blijven zonder advies, uit de studiedomeinen Kunst en Creatie (KSO) en Sport; twee studiedomeinen waar relatief veel aanvragen voor zijn. Een deel van de leerlingen die

² Zie de bijlage met de matrix secundair onderwijs 2de graad voor de onderliggende studierichtingen.

³ <https://www.vdab.be/sites/default/files/media/files/schoolverlatersrapport2023.pdf>

een opleiding Architectuur en interieur of Crossmedia volgen zullen wellicht een verdere opleiding volgen in het hoger onderwijs. Indien niet dan kunnen zij in verschillende sectoren tewerkgesteld worden. Maar geen enkel sectorfonds heeft een directe band met deze opleidingen en zij voelen zich dan ook niet bevoegd om uitspraken te doen over de programmatieaanvragen van betrokken scholen. Het studiedomein Sport bekleedt dan weer een ietwat bijzondere positie met opleidingen zonder link naar een sectororganisatie of met andere partners dan de gebruikelijke paritaire sectorfondsen of sectorfederaties, die zich vooral richten op hoger onderwijs (er zijn geen programmatieaanvragen voor de sector van de fitness die wel een sectoraal opleidingsfonds en een sectorconvenant heeft met de Vlaamse overheid).

Enkele inhoudelijke reacties bij de programmatieaanvragen

- De sector van de **transport en logistiek** werkte mee aan de voorbereiding van de (enige) programmatieaanvraag voor vrachtwagenchauffeur in regio Dendermonde en steunt deze programmatieaanvraag voluit. Deze programmatieaanvraag is een goede praktijk van samenwerking tussen de onderwijskoepels en -netten (GO! en KOV), het stadsbestuur en de sector. De SERV staat heel positief tegenover deze samenwerking en vraagt dat beide programmatieaanvragen goedgekeurd worden.
- Voor de **voedingssector** valt het op dat er steeds weer scholen vanuit het domeinoverschrijdende (ASO) toch aanvragen doen voor biotechnieken of bij uitbreiding ook voor biotechnologische en chemische technieken (3de graad). Deze studierichtingen vereisen specifieke leermiddelen, specifieke competenties en een specifiek netwerk wat betreft het aspect operator waar aan voorbijgegaan wordt en waarbij er enkel naar de laboratoriummedewerker-vereisten wordt gekeken. Het sectorfonds verleent een positief advies maar vraagt inspanningen van de school op vlak van materiële infrastructuur en leermiddelen.
- De sector **toerisme** pleit voor het duaal onderwijs want het is in het contact met de realiteit dat leerlingen de job leren en een inschatting kunnen maken van de wereld waarin ze zullen werken. Ze kunnen op basis van deze ervaring al dan niet opteren voor een carrière in toerisme en hotelwezen.
- De sector van **de vrije beroepen** geeft de programmatieaanvragen in het studiedomein Economie en organisatie in de dubbele finaliteit een positieve appreciatie; de aanvragen in de arbeidsmarktfinaliteit wil de sector een kans bieden maar er moet zorg gaan naar werkplekervaring want deze opleidingen doen het minder goed op vlak van kansen op tewerkstelling.
- De sector van **de bedienden** (Cevora) vertegenwoordigt met PC200 een hele grote en diverse sector, en is bijgevolg gelinkt aan veel studiedomeinen. Maar veel van de studierichtingen binnen deze domeinen vallen niet echt onder het PC200 (bv. Kunst en creatie). Studierichtingen onder Economie en Organisatie en Taal en Cultuur zijn eerder transversaal, afgestudeerden kunnen in veel verschillende sectoren een stageplaats vinden en tewerkgesteld worden. Het is moeilijk om een punctueel advies voor al deze studierichtingen te formuleren maar de sector staat positief tegenover de programmatieaanvragen.

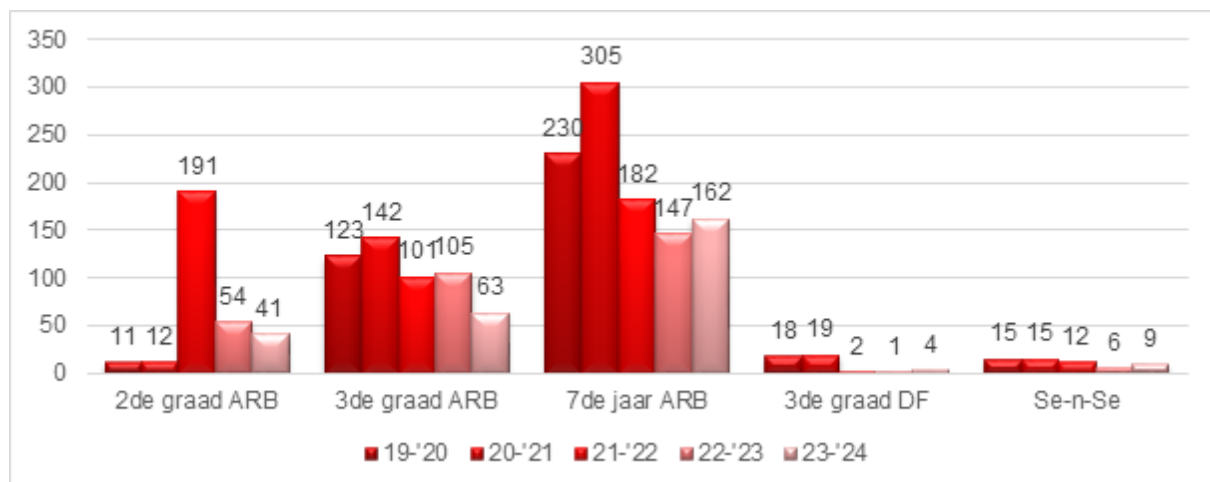
- De sector van de **internationale handel** ondersteunt de opleiding Organisatie & Logistiek in de arbeidsmarktfinaliteit niet omdat de onderwijsdoelen niet in lijn liggen met de verwachtingen en vereisten van de sector, wat de tewerkstellingskansen van de mensen die afstuderen ernstig bemoeilijkt. Wat de opleidingen betreft die het sectorfonds wel volledig ondersteunt is het nodig op de hoogte te zijn van wat waar ingediend wordt om scholen te kunnen contacteren en waar mogelijk ondersteuning te bieden.

4. Programmatie Duaal 2de en 3de graad, gewoon en buitengewoon secundair onderwijs

De SERV geeft kort informatie bij de programmatieaanvragen voor duale opleidingen en gaat in op de adviezen van sectoren.

4.1 Toelichting bij programmatie-aanvragen dual '24-'25

Ook in Duaal Leren zijn er heel wat minder programmatieaanvragen dan de voorbije jaren door ODXXXIII dat een uitbreiding van de vrije programmatie. Voor de programmaties binnen domein en onderwijsvorm is er een meldingsplicht, de deadline hiervoor is 1 april 2024.

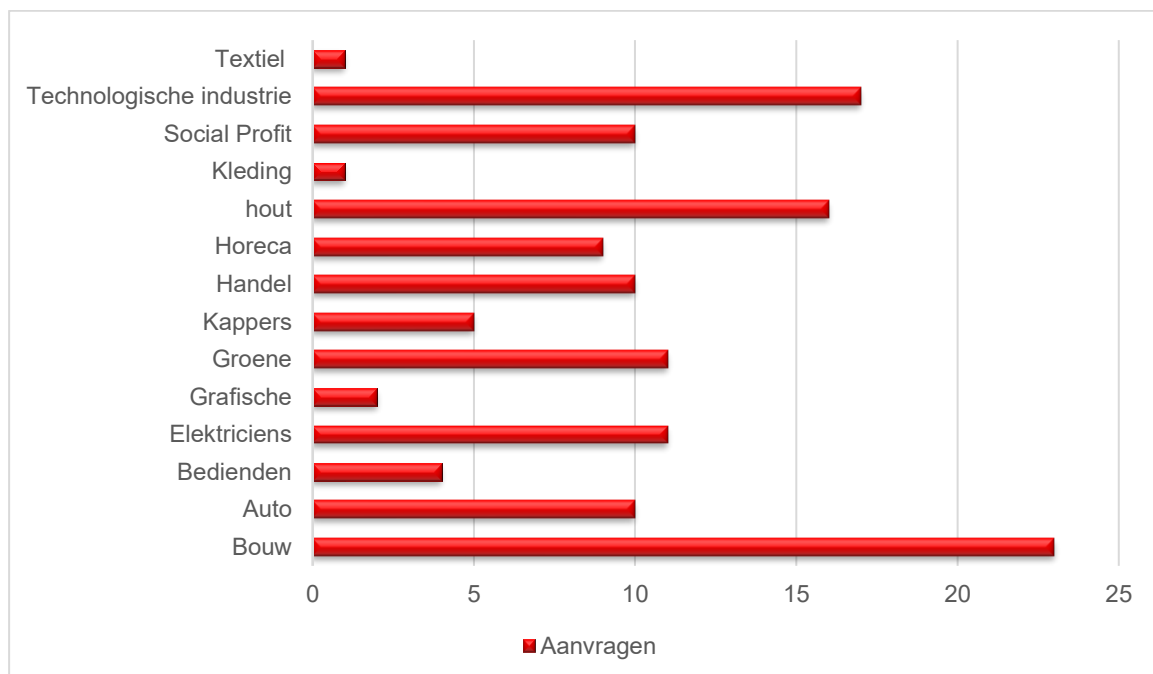

Figuur 4: Programmatieaanvragen voor de schooljaren '19-'20 tot '23-'24, aandeel per onderwijsfinaliteit

De voorbije jaren was er in dual steeds een overwicht voor de 7de jaren in de arbeidsmarktfinaliteit. Dat is voor deze programmatieaanvragen nog veel sterker het geval want voor de 7de leerjaren gaat de vrije programmatie pas in vanaf de programmatie voor het schooljaar '25-'26 (volledige hervorming secundair onderwijs is dan doorgevoerd). Van de 145 ingediende programmatie-aanvragen dual zijn er:

- 120 aanvragen voor het 3de jaar 3de graad (4 Se-n-Se), waarvan 23 van de SYNTRA (die wel nog programmatieaanvragen moeten indienen), volgend jaar valt ook het 7de jaar onder de vrije programmatie;
- 9 aanvragen voor een onderwijskwalificatie van de 2de graad (OK2) dual waarvan 8 vanuit de SYNTRA;
- 16 aanvragen voor een onderwijskwalificatie van de 3de graad (OK3) waarvan 12 vanuit de SYNTRA;
- 64 aanvragen van het officieel onderwijs – 38 van Katholiek Onderwijs Vlaanderen en 43 van de SYNTRA vzw's;
- 13 aanvragen in de provincie Antwerpen, 13 voor Brussel, 24 voor Limburg, 50 voor Oost-Vlaanderen, 9 voor Vlaams-Brabant en 36 voor West-Vlaanderen.

Er zijn ook 7 aanvragen voor dual in BuSO van 3 verschillende aanbieders uit het GO! in de opleidingen fastfood, houtbewerking, textielverzorging en assistent plantaardige productie.

Figuur 5: Aantal aanvragen per sector sectoraal partnerschap

131 programmatieaanvragen van de 145 vallen onder een sectoraal partnerschap dual. Er zijn daarnaast 14 programmatieaanvragen die niet onder een sectoraal partnerschap vallen, nl. de opleidingen logistiek assistent (6), animator (2) en host (2), dierenzorg (1), florist (1), diamant (1) en schoonmaak (1). Deze aanvragen zijn wel te linken aan een sectoraal opleidingsfonds, aan sectorfederaties of andere instanties (bv. Toerisme Vlaanderen voor de opleidingen animator en host) bij wie advies is opgevraagd.

Er werden geen duale programmatieaanvragen ingediend voor de sectoren binnenvaart, chemie, transport en logistiek, textielverzorging en voedingsnijverheid.

4.2 Overwegend positief advies maar geen sluitend aanbod

De SERV formuleert een overwegend positief advies, verwijst naar de tekorten ervaren door sectoren en ook naar enkele initiatieven van sectoren ter ondersteuning van het duale aanbod.

4.2.1 Vooral positieve adviezen

85% van de aanvragen in het gewoon secundair onderwijs en alle aanvragen in het buitengewoon secundair onderwijs krijgen een positief advies van de SERV. (De Annex bij dit advies bevat het overzicht van de adviezen per individuele programmatieaanvraag).

Van de 145 programmatieaanvragen in het gewoon voltijds secundair onderwijs krijgt:

- 85% (124 aanvragen) een positief advies;
- 8% (11 aanvragen) een positief advies met bemerkingen, deze kunnen een positieve bekrachtiging zijn of kritische bedenkingen en aandachtspunten (bv. bij beveiligingstechnicus moet de school bevoegd zijn om aan de opleiding gelinkte certificaten uit te reiken of bv. in de aanvraag is niet duidelijk of de school over een vakleraar beschikt); het is belangrijk dat deze opmerkingen aan de betrokken school worden meegegeven door Agodi;
- 3% (4 aanvragen) een negatief advies van de sectorfondsen Logos (1), Constructiv (1 voor schilder- en decoratiewerken) en VIVO (2), omwille van te weinig potentiële leerwerkplekken of omwille van reeds voldoende onderwijsaanbod;
- 4% (6 aanvragen) geen advies van het sectorfonds omdat het niet achter de opleiding staat (nl. de logistiek assistent magazijn dual).

De 7 programmatieaanvragen voor duale opleidingen in het Buitengewoon Secundair Onderwijs krijgen een positief advies (100%).

4.2.2 Geen antwoord op tekorten

Een aantal sectoren signaleerden tekorten in de programmatieaanvragen (zie bijlage). Het valt te betwijfelen dat deze tekorten zullen weggewerkt worden via de vrije programmatie waarop pas in april 2024 zicht zal zijn.

De SERV deelt de bezorgdheden van sectoren over tekorten in het aanbod, over een bredere gedragenheid van Duaal Leren en over het 7de jaar. Elk Syntra-opleidingscentrum (19 campussen) en elk CDO (48) biedt duale opleidingen aan, dat is logisch gezien hun voorgeschiedenis met Leren & Werken en de Leertijd. Maar ook voltijdse scholen kunnen binnen de eigen muren duale opleidingen aanbieden. Op teldag 1/10/23 boden 117 secundaire scholen 359 standaardtrajecten aan, de CDO's en de Syntra's samen 1.317. Op vandaag doen jongeren die instromen op de arbeidsmarkt met een 7de jaar het beduidend beter dan jongeren zonder: in BSO is 10% van de jongeren nog werkzoekend na 6 jaar secundair, dat zakt naar 6% na een 7de jaar; in TSO gaat het

van 6% naar 4% en in BuSO OV3 zakt het percentage werkzoekende schoolverlaters van 24% na een 5de jaar naar 15% na een 6de jaar⁴.

Wie leidt de meubelmakers en schrijnwerkers van morgen op?

In de houtsector is er in meerdere regio's nood een tekort aan opleidingen meubelstofferers, voor deze opleiding is er geen alternatief in het niet-duaal secundair onderwijs, en ook voor interieur-bouwer zijn er blinde vlekken in het opleidingsaanbod. Voor meubelmakers is er enkel duaal aanbod in de regio Limburg. Voor de opleiding productieoperator in de industrie (industriële houtbewerking) zijn er in Limburg en West-Vlaanderen veel openstaande leerwerkplekken. Deze opleiding (dual en niet-dual) doet het bijzonder goed op vlak van tewerkstelling na de opleiding: van 201 opleide instromers op de arbeidsmarkt waren er na één jaar nog twee werkzoekend.

Het sectorfonds Woodwize kaart ook aan dat meer reguliere voltijdse scholen duale opleidingen zouden moeten aanbieden. Dan wordt dual in verhouding minder in de eerste plaats een verhaal van de CDO's en de Syntra's (in het verleden de aanbieders van Leren & Werken en de Leertijd). Veel scholen hebben een beperkt aantal potentiële kandidaat-leerlingen, onzekerheid over aantallen maakt het moeilijk om gericht advies te geven (al is te weinig leerlingen meer aan de orde dan te veel leerlingen). Met de minimumnorm van vijf leerlingen in een klas is het moeilijk om programmaties te weigeren want wie heeft er zicht op hoeveel aanbod er zal verdwijnen? Het is logisch dat scholen kiezen voor klassieke opleidingen die een zeker succes kennen maar dat gaat ten koste van specialisatierichtingen in Dual Leren (7de jaars). Een telling van leerlingen op basis van een cluster van opleidingen (bv. cluster hout, opleidingen die samengezet worden in de school) biedt meer kansen op instroom en het optimaal benutten van leerwerkplekken bij ondernemingen.

Dringend gevraagd: afgestudeerden in ruwbouw, afwerking bouw en dakwerken

De bouwsector vraagt extra opleidingen in de opleidingen afwerking bouw en dakdekker in gans Vlaanderen en extra opleidingen Decoratie- en schilderwerk en bouwplaatsmachinist in Vlaams-Brabant. Voor dit aanbod is er een sterke vraag vanuit ondernemingen. In 2022 stroomden 11 opgeleide bouwplaatsmachinisten in op de arbeidsmarkt, 1 in Vlaams-Brabant, 3 in Antwerpen en 7 in West-Vlaanderen, daarvan was één nog werkzoekend na een jaar. Momenteel zijn er 82 vacatures voor bouwplaatsmachinist gekend bij VDAB. Nog in 2022 stroomden 37 opgeleide dakwerkers in, verspreid over Vlaanderen, waarvan één (op 11) nog werkloos was na één jaar. Deze cijfers gaan over duale en niet-duale opleidingen.

Waar brandt de lamp: zoektocht naar elektrotechnici, installateurs en technici hernieuwbare energietechnieken

In januari 2024 waren 1.532 erkenningen aangevraagd voor een duale opleiding binnen het studiedomein mechanica-elektriciteit. 712 unieke mentoren uit 582 unieke ondernemingen volgden

⁴ <https://www.vdab.be/sites/default/files/media/files/schoolverlatersrapport2023.pdf>

een mentoropleiding om leerlingen te begeleiden. Zij begeleiden vandaag 335 leerlingen uit 62 unieke opleidingsinstellingen. De situatie is verschillend per opleiding maar globaal genomen zijn er veel erkende werkplekken beschikbaar die enthousiast wachten op een duale leerling om te begeleiden.

Ofwel worden voor deze sector de opleidingen te weinig aangeboden, bv. de opleidingen koelin-stallaties en installateur gebouwenautomatisering, ofwel is de instroom in de opleidingen te beperkt bv. in de opleiding elektrotechnicus. De duale opleiding elektrotechnicus is een succes op vlak van tewerkstellingskansen: in 2022 stroomden 55 jongeren in op de arbeidsmarkt, na één jaar is nog één van hen werkzoekend. Ook een toekomstgerichte TSO-opleiding zoals hernieuwbare energietechnieken, met momenteel 138 vacatures bij VDAB, wordt te weinig aangeboden in en rond Gent, Brugge, Leuven en Tongeren.

4.2.3 Enkele initiatieven van sectoren rond programmatie, organisatie en instroom Duaal en niet-Duaal

Eén van de decretale pijlers van de sectorconvenants is de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt⁵. Alle sectorfondsen nemen initiatieven richting secundair, volwassenen of hoger onderwijs. De initiatieven zijn zeer divers en worden sterk geapprecieerd door scholen, leraren, technisch adviseurs en pedagogisch begeleiders. Slechts enkele recente voorbeelden:

- deelname aan Het Beroepenhuis⁶ en Beroepenrally, wervingsfilm en infobrochure duaal leren (Transport en Logistiek);
- navorming voor leerkrachten en uitwisseling onder leerkrachten (textielverzorging);
- databanken met digitaal cursusmateriaal & video's en website modeleerkracht.be of educatieve apps (transport en logistiek);
- financiële ondersteuning bij investeringen (bouw);
- informatie aan scholen door middel van presentaties, infofiches, handleidingen zodat iedereen goed geïnformeerd is en dat leerlingen nog beter begeleid kunnen worden (sector handel);
- magazine 'Hout vasthouden mag!' (10-14 jaar) en <https://mijnstemcheck.be/> (houtsector);
- Logistic Case, didactische klaskoffer en LogisticXperience in scholen en jeugdhuizen; promo foto- en videobooth wagen ter beschikking om promotie te voeren (Transport en Logistiek)⁷;
- promo via www.horecastuderen.be, infosessies duaal leren aan trajectbegeleiders, (horeca).

⁵ Zie <https://www.vlaanderen.be/sectorconvenants>

⁶ <https://www.beroepenhuis.be/>

⁷ Voor logistieke scholen <https://www.sftl.be/interesse-in-de-sector/samenwerking-met-opleidingspartners/aanbod-voor-scholen/#Algemeen> - Voor vrachtwagen: <https://avontuurlijkejobs.be/zij-gingen-je-voor/>

Bijlage

Programmatietekorten Duale opleidingen

Tekorten – teveel aanbod duale structuuronderdelen

SP Houtsectoren

naam opleiding	regio waar programmatie gewenst is	motivatie
meubelstofferen	Limburg	niche opleiding zonder alternatief in het secundair onderwijs
meubelstofferen	Antwerpen - Vlaams Brabant	niche opleiding zonder alternatief in het secundair onderwijs
meubelstofferen	Oost-west Vlaanderen	niche opleiding zonder alternatief in het secundair onderwijs
Decor- en standenbouwer	Oost- Vlaanderen voornamelijk regio Gent	niche opleiding zonder alternatief in het secundair onderwijs + heel wat standenbouwer actief oa. in expo Gent zijn in de ruime regio gevestigd.
Decor- en standenbouwer	Antwerpen - Vlaams Brabant	niche opleiding zonder alternatief in het secundair onderwijs
Operator CNC-gestuurde machines	as: Brugge - Roeselare	blinde vlek in het opleidingsaanbod
interieurbouwer	driehoek: Deinze, Tielt, Waregem	blinde vlek in het opleidingsaanbod
interieurbouwer	driehoek: De Pinte, Zottegem, Oudenaarde	blinde vlek in het opleidingsaanbod
meubelmaker	driehoek: Aalter - Eeklo, Maldegem	geen duaal aanbod
meubelmaker	driehoek: Waregem, Ingelmunster, Tielt	geen duaal aanbod
meubelmaker	Antwerpen-vlaams Brabant	geen duaal aanbod
productieoperator industrie	Zuid - midden West Vlaanderen	Groot aanbod potentële leerwerkplekken
productieoperator industrie	Limburg	Groot aanbod potentële leerwerkplekken
binnenschrijnwerk - buitenschrijnwerk	uitrol vlaanderenbreed	basis voor duaal
binnenschrijnwerk - interieur	uitrol vlaanderenbreed	basis voor duaal

Duaal - overall

driekhoek: Hoogstraten - Turnhout - Zandhoven

weinig/geen duaal hout in de regio zowel interieur als schrijnwerkopleiding zijn gewenst

Opmerkingen

Te weinig regulier voltijdse scholen die duaal aanbieden!

Groot aanbod van scholen met een beperkt aantal potentiële kandidaat leerlingen maakt het moeilijk om gericht advies te geven.

Moeilijk om programmaties te weigeren zeker met de minimumnorm, normaal dat er voor basisopleidingen gekozen wordt wat ten koste van duaal is.

SP Bouw

naam opleiding	regio waar programmatie gewenst is	regio waar geen bijkomende programmatie gewenst is	motivatie
Stratenmaker	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		Sterke vraag vanuit ondernemingen, geen aanbod in onderwijs
Stratenmaker	Geheel Vlaanderen		Sterke vraag vanuit ondernemingen, quasi geen aanbod in onderwijs
Bouwplaatsmachinist	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		Sterke vraag vanuit ondernemingen, weinig aanbod onderwijs
Bouwplaatsmachinist	Vlaams-Brabant		Sterke vraag vanuit ondernemingen, geen aanbod in onderwijs
Dakdekker	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		Sterke vraag vanuit ondernemingen, weinig aanbod in onderwijs
Dakdekker	Geheel Vlaanderen		Sterke vraag vanuit ondernemingen, weinig aanbod in onderwijs Balans tussen zwaartegewicht subsector ruwbouw in onderwijs en arbeidsmarkt is niet correct:
Ruwbouw	Oost-Vlaanderen		er zijn te weinig scholen die de opleiding aanbieden
Decoratie- en schilderwerk	Vlaams-Brabant		Sterke vraag vanuit ondernemingen, geen aanbod in onderwijs
Afwerking bouw	Geheel Vlaanderen		Sterke vraag vanuit ondernemingen, weinig aanbod in onderwijs

SP Textiel

naam opleiding	regio waar pro-grammatie ge-wenst is	regio waar geen bijko-mende pro-grammatie gewenst is	motivatie
3e leerjaar in de 3e graad Productieoperator textielproductielijn duaal BSO	Oost-Vlaanderen		Momenteel is er in de provincie geen enkele textielopleiding, maar toch voldoende kansen op tewerkstelling in de sector.
tweede en derde leerjaar in de derde graad textiel duaal BSO	Oost-Vlaanderen		Momenteel is er in de provincie geen enkele textielopleiding, maar toch voldoende kansen op tewerkstelling in de sector.

SP elektriciens

naam opleiding	regio waar programmatie gewenst is	regio waar geen bijkomende programmatie gewenst is	motivatie
<p>Op datum van 12/01/2024 waren in onze sector 1532 erkenningen aangevraagd voor een duale opleiding binnen het studiedomein mechanica-elektriciteit. Dit gaat om 712 unieke mentoren die een opleiding volgden om leerlingen te begeleiden en tewerkgesteld zijn in 582 unieke ondernemingen. Zij begeleiden in totaliteit 335 leerlingen ingeschreven via 62 unieke opleidingsverstrekkers. Alhoewel er nuances te leggen zijn per opleiding kunnen we algemeen stellen dat er een overschot is aan erkende werkplekken ten opzichte van potentieel mogelijke inschrijvingen. Vaak werden werkplekken erkend zonder een leerling in een duaal traject te kunnen begeleiden of duurzaam behouden.</p>			
3de graad A finaliteit			
Elektrische installaties duaal 398 erkenningen vs 132 lopende overeenkomsten	In de regio rond Hasselt zien we een stijgend aantal erkenningen, en geen aanbieders in de ruime regio van deze opleidingen.		Het aantal leerlingen per opleiding blijft te beperkt om aan de groeiende vraag te kunnen voldoen. Vooral in de regio Oostende, Meetjesland-Ieie en Schelde en Midden West-Vlaanderen en Zuid-Oost-Vlaanderen zien we een toenemend aantal erkenningen van installateurs, en geen leerlingen in de bestaande opleidingen. Residentieel elektrotechnisch installateur, industrieel elektrotechnisch installateur, technicus industriële installaties, technicus industriële automatisering zijn kwantitatieve knelpuntberoepen en vragen meer instroom.
Koelinstallaties duaal 28 erkenningen - 4 lopende overeenkomsten	In elke provincie zijn deze profielen gevraagd vooral in de regio rond Brugge, Kortrijk, Gent, Sint-Niklaas, Atwerpen (havengebied), Mechelen, Halle-Vilvoorde, de regio rond Leuven en in de regio rond Tongeren en Hasselt.		Grote vraag op de arbeidsmarkt naar profielen koeltechniek en dit in meerdere regio's in Vlaanderen, maken de opleidingen koelinstallaties duaal en technicus koelinstallaties duaal uitermate noodzakelijk. Bedrijven zijn gemotiveerd om potentiële leerwerkplekken aan te bieden. Ook in het voltijds onderwijs zijn er onvoldoende lesplaatsen die 'koel'richtingen aanbieden om aan de vraag op de arbeidsmarkt te kunnen voldoen. In bijna elke provincie (Behalve Antwerpen) is er een structureel gebrek aan aanbieders voor deze richting om voldoende te kunnen beantwoorden aan de vraag van de arbeidsmarkt.
7de jaar A finaliteit			
Elektrotechnicus duaal 243 erkenningen - 79 lopende overeenkomsten	In de regio rond Leuven en Hasselt, Ninove en Geraardsbergen zien we een stijgend aantal erkenningen, en weinig		De opleidingen elektrische installaties en elektrotechnicus duaal worden verspreid over Vlaanderen voldoende aangeboden. Alleen is het aantal leerlingen per

aanbieders in de ruime regio van deze opleidingen.

aanbieders te beperkt om aan de vragen van erkende leerbedrijven te kunnen tegemoetkomen. Residentieel elektrotechnisch installateur, industrieel elektrotechnisch installateur, technicus industriële installaties, technicus industriële automatisering zijn kwantitatieve knelpuntberoepen en vragen meer instroom. Vooral in de regio Oostende, Meetjesland-leie en Schelde en Midden West-Vlaanderen en Zuid-Oost-Vlaanderen zien we een toenemend aantal erkenningen van installateurs, en geen leerlingen in de bestaande opleidingen.

installateur gebouwenautomatisering duaal

121 erkenningen - 19 lopende overeenkomsten

Er is structureel tekort van aanbieders van deze richting in West-Vlaanderen (regio Brugge, Roeselare, Kortrijk) waar veel werkgevers vragende partij zijn. Ook in de ruime regio Meetjesland-Leie Schelde en Mechelen is een programmatie van deze richting zinvol gezien het aantal gevraagde profielen.

Er zijn onvoldoende lesplaatsen om aan de vraag op de arbeidsmarkt te kunnen voldoen.

technicus koelinstallaties duaal

24 erkenningen - 12 lopende overeenkomsten

In elke provincie zijn deze profielen gevraagd vooral in de regio rond Brugge, Kortrijk, Gent, Sint-Niklaas, Atwerpen (havengebied), Mechelen, Halle-Vilvoorde, de regio rond Leuven en in de regio rond Tongeren en Hasselt.

Grote vraag op de arbeidsmarkt naar profielen koeltechniek en dit in meerdere regio's in Vlaanderen, maken de opleidingen koelinstallaties duaal en technicus koelinstallaties duaal uitermate noodzakelijk. Bedrijven zijn gemotiveerd om potentiële leerwerkplekken aan te bieden. Ook in het voltijds onderwijs zijn er onvoldoende lesplaatsen die 'koel'richtingen aanbieden om aan de vraag op de arbeidsmarkt te kunnen voldoen. In bijna elke provincie (Behalve Antwerpen) is er een structureel gebrek aan aanbieders voor deze richting om voldoende te kunnen beantwoorden aan de vraag van de arbeidsmarkt.

Derde graad A/D finaliteit

Elektrotechnieken duaal

29 erkenningen - 0 lopende overeenkomsten

Alle regio's

Technicus industriële installaties, technicus elektronische installaties en technicus industriële automatisering zijn zware knelpuntberoepen met een zeer grote kans op

tewerkstelling in alle provincies. Er zijn te weinig aanbieders.

Sense TSO**technicus hernieuwbare energietechnieken dual**

5 erkenningen - 3 lopende overeenkomsten

Vooral in de regio's rond Brugge, Gent, Sint-Niklaas, Halle-Vilvoorde, Leuven en Tongeren.

technicus hernieuwbare energietechnieken is een beroep dat vervat zit in verschillende andere beroepen, waar elektriciteit de rode draad in speelt. De kansen op tewerkstelling in deze richting zijn groot. De programmatie van deze richting op TSO niveau in SO in Vlaanderen is echter beperkt.

Beveiligingstechnicus dual

19 erkenningen - 7 lopende overeenkomsten

Antwerpen (regio Antwerpen, Mechelen), Limburg en Vlaams-Brabant.

Er zijn geen lesplaatsen in de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant, om tegemoet te komen aan de vraag naar dit profiel.

Matrix secundair onderwijs

MATRIX SECUNDAIR ONDERWIJS 2^e GRAAD

(*): niche-opleidingen / (**): deze richtingen kunnen ook aangeboden worden binnen BuSO OV4

	Finaliteit Doorstroom		Dubbele finaliteit (doorstroom / arbeidsmarkt)	Finaliteit Arbeidsmarkt		BuSO beschermd arbeids- milieu / dagbesteding
	Domeinoverschrijdend ASO (*)	Domeingebonden TSO/KSO (**)	TSO/KSO (**)	(D)BSO (*)	BuSO OV3	
TAAL EN CULTUUR	Grieks-Latijn	/	Taal en Communicatie Toerisme	Onthaal en recreatie	/	<p>OV1 Opleidingsvorm gericht op maatschappelijk functioneren en participeren in een omgeving waar in ondersteuning voorzien is en in voorkomend geval op arbeidsdeelname in een omgeving waar in ondersteuning voorzien is.</p> <p>OV2 Opleidingsvorm gericht op maatschappelijk functioneren en participeren in een omgeving waar ondersteuning is voorzien én op tewerkstelling in een omgeving waar ondersteuning is voorzien.</p>
STEM	Latijn Moderne talen Natuurwetenschappen Sportwetenschappen Topsport-Natuurwet. (*) Topsport-Economie (*) Econom. Wetenschappen Humane Wetenschappen Steinerpedagogie (*) Yeshiva (**)	Technologische wetenschappen Biotechnische wetenschappen Bouwwetenschappen	Bouwtechnieken Biotechnieken Elektromechanische technieken Elektrotechnieken Houttechnieken Voertuigtechnieken Binnenvaarttechnieken (*) Grafische technieken (*) Maritieme Technieken Dek (*) Maritieme Technieken Motoren (*) Textielontwerp en prototyping (*) Textielproductietechnieken (*)	Bouw Elektriciteit Hout Mechanica Printmedia Schilderen en Decoratie Binnenvaart (*) Zeevisserij (*) Textiel (*)	Basis Bouw Basis Hout Basismechanica	
KUNST EN CREATIE		Architecturale en beeldende vorming (*) Beeldende en audiovisuele vorming (*) Dans (*) Muziek (*) Woordkunst-drama (*)	Architecturale en beeldende kunsten (*) Ballet (*) Creatie en mode (*) Fotografie (*) Grafische technieken (*)	Artistiek-creatieve bewerkingen (*) Decor en Etalage (*)	/	
LAND- EN TUINBOUW		Biotechnische wetenschappen	Plant-, dier- en milieutechnieken	Plant, dier en milieu Paardenhouderij (*)	Basis Groenvoorziening en -decoratie	
ECONOMIE EN ORGANISATIE		Bedrijfswetenschappen	Bedrijf en organisatie Toerisme	Organisatie en Logistiek	Basis Organisatie en Logistiek	
MAATSCHAPPIJ EN WELZIJN		Maatschappij- en welzijnswetenschappen	Maatschappij en Welzijn Wellness en Lifestyle Creatie en Model (*)	Haar- en Schoonheidsverzorging Moderealiteit en textielverzorging Zorg en Welzijn	Basis Confectie en Textiel- verzorging Basis Logistiek Onderhoud	
SPORT		/	Sport Topsport-Sportbegeleiding (*)	Topsport (*)	/	
VOEDING EN HORECA		Biotechnische wetenschappen	Bakkerijtechnieken Horeca Slagerijtechnieken Toerisme	Bakkerij Restaurant en Keuken Slagerij	Basis Bakkerij Basis Horeca Basis Slagerij	

MATRIX SECUNDAIR ONDERWIJS 3^e GRAAD

16 maart 2017 – (*): niche-opleidingen / (**): deze richtingen kunnen ook aangeboden worden binnen BuSO OV4

	Finaliteit Doorstroom		Dubbele finaliteit (doorstroom / arbeidsmarkt)	Finaliteit Arbeidsmarkt		BuSO beschermd arbeids- milieu / dagbesteding
	Domeinoverschrijdend ASO (*)	Domeingebonden TSO/KSO (**)	TSO/KSO (**)	(D)BSO (*)	BuSO OV3	
TAAL EN CULTUUR	Grieks-Latijn	Taal en communicatiewetensch.	Taal en Communicatie Toerisme	Onthaal en Recreatie	/	<p>OV1 Opleidingsvorm gericht op maatschappelijk functioneren en participeren in een omgeving waar in ondersteuning voorzien is en in voorkomend geval op arbeidsdeelname in een omgeving waar in ondersteuning voorzien is.</p> <p>OV2 Opleidingsvorm gericht op maatschappelijk functioneren en participeren in een omgeving waar ondersteuning is voorzien én op tewerkstelling in een omgeving waar ondersteuning is voorzien.</p>
STEM	Grieks-Wiskunde Latijn-Moderne talen Latijn-Wetenschappen Latijn-Wiskunde Wetenschappen-Wiskunde Economie-wiskunde Moderne talen- Wetenschappen Humane Wetenschappen Sportwetenschappen Economie-Moderne Talen Topsport Economic (*) Topsport-Wetenschappen (*) R. Steinerpedagogie (*) Yeshiva (**)	Technologische wetenschappen en engineering Bouw- en hout- wetenschappen Informatie- en communicatietechnologie Mechatronica Biotechnologische en Chemische Wetenschappen	Autotechnieken Biotechnologische en Chemische Technieken Bouwtechnieken Elektromechanische Technieken Elektrotechnieken Houttechnieken Koel- en Warmtetechnieken Mechanische Vormgevingstechnieken Productie- en Procesindustrie Binnenvaarttechnieken (*) Graf- en Crossmedia (*) Maritieme Technieken Dek (*) Maritieme Technieken Motoren (*) Optiektechnieken (*) Orthopedietechnieken (*) Podiumtechnieken (*) Tandtechnieken (*) Textielontwerp en prototyping (*) Textielproductietechnieken (*) Vliegtuigtechnieken (*)	Afwerking Bouw Bouwplaatsmachinist Decoratie en Schilderwerken Elektrische installaties Fiets-, brom- en motorfietsinstallaties Koelinstallaties Koetswerk Lassen-Constructie Mechanische Vormgeving Meubel- en Interieurwerk Onderhoudsmechanica Onderhoudsmechanica Auto Printmedia Ruwbouw Sanitaire installaties Schrijn- en Timmerwerk Verwarmingsinstallaties Assistentie podiumtechnieken (*) Binnenvaart en beperkte kustvaart (*) Zeevisserij (*) Textiel (*) Vrachtwagenchauffeur (*)	Bandenmonteur Constructielasser Fietshersteller Insteller plaatbewerking Machinaal Houtbewerker Meubelmaker- Interieurelementen Monteur Installaties Paletten- en krattenmaker Plaatsen boven- en ondergrondse leidingen Schilder (deelsaalfuiter schilder-decorator) Sorteerder Terugwinning van Metalen Voeger (deelsaalfuiter monteur) Voorbewerker Carrosserie Werbbediener Ruwbouw Werkplaatsbinnenschrijnwerker Werkplaatsbuitenschrijnwerker	
KUNST EN CREATIE		Architecturale vorming (*) Audiovisuele vorming (*) Beeldende vorming (*) Dans (*) Muziek (*) Woordkunst-drama (*)	Architectuur en Interieur (*) Ballet (*) Beeldende Kunst (*) Fotografie (*) Graf- en Crossmedia (*) Mode (*)	Assistentie podiumtechnieken (*) Decor, etalage en publiciteit (*) Diamantbewerking (*) Goud en juwelen (*) Muziekinstrumentenbouw (*)	/	

			<i>Podiumtechnieken (*)</i>	<i>Uurwerk maken (*)</i>	
LAND- EN TUINBOUW	Biotechnologische en Chemische Wetenschappen	Agrotechnieken Dier Agrotechnieken Plant Natuur- en Groentechnieken		Dier en Milieu Groenaanleg en -beheer Groendecoratie Plant en Milieu <i>Raardenhouderij (*)</i>	Assistent Plantaardige Productie Medewerker Florist Medewerker Groen- en Tuinbeheer
ECONOMIE EN ORGANISATIE	Bedrijfswetenschappen	Bedrijfsorganisatie Commerciële Organisatie Internationale Handel en Logistiek Toerisme		Logistiek Onthaal, Organisatie en Sales	Aanvuller Magazijnmedewerker Polyvalent Administratief Ondersteuner Verpakker
MAATSCHAPPIJ EN WELZIJN	Welzijnwetenschappen	Gezondheidszorg Opvoeding en begeleiding Wellness en Schoonheid <i>Mode (*)</i>		Assistentie in Wonen, Zorg en Welzijn Haarverzorging Moderealisatie Schoonheidsverzorging Textielverzorging Verzorging	Huishoudhulp Logistiek Assistent in de. Gezondheidszorg Medewerker kapper (werkqualificatie kapper) Medewerker Productielijn Kleding, Confectie en Meubelstoffering Medewerker Textielverzorging Schoonmaker
SPORT	<i>Topsport- Bedrijfswetenschappen(*)</i>	Sportbegeleiding <i>Topsport-Sportbegeleiding (*)</i>		<i>Topsport (*)</i>	/
VOEDING EN HORECA	Biotechnologische en Chemische Wetenschappen	Bakkerijtechnieken Horeca Slagerij-Traiteurtechnieken Toerisme		Brood- en Banketbakkerij Grootkeuken en Catering Restaurant en Keuken Slagerij	Medewerker Bakkerij Medewerker Fastfood Medewerker Kamerdienst Medewerker Slagerij Medewerker Spoelkeuken Keukenmedewerker